

SOLSJENITSYN

VAD VI VET OM Alexander Solsjenitsyns liv är inte mycket; en biografi över honom blir därför gärna en redogörelse för den sovjetiska kulturpolitiken under femti- och sextitalen. Tack och lov — för visst är det viktigare att analysera bakgrunden till Solsjenitsyns väg från upphöjelse till exkommunicering än att försöka luska fram detaljer ur hans privatliv!

Detta är just vad nobelpristagarens svenske översättare Hans Björkegren gjort i sin biografi "Alexander Solsjenitsyn (W&W; 44:50). I en klar och kompakt genomgång av Solsjenitsyns liv och författarskap har Björkegren på 165 sidor lyckats sammanfatta allt väsentligt som skrivits och sagts av och om författaren. Och detta är förvisso ingen lätt uppgift; att ur floden av uttalanden, dokument och rykten framskapa en bild av Solsjenitsyn i helfigur är ingen dålig prestation. För alla som anser Solsjenitsyn vara en stor författare är boken ett oundgängligt komplement till hans skönlitterära verk.

Krossad myt

EN MYT som Björkegren mycket övertygande krossar är den, att Chrusjtjov skulle ha varit mer förtjust i samhällskritisk litteratur än hans efterträdare. Solsjenitsyns "En dag i Ivan Denisovitjs liv" och Jevtusjenkos dikter riktade sig ju mot stalintidens samhälle — åtminstone behövde man

inte tolka dem på annat sätt — och var därför inte så farliga för Chrusjtjov, som bekämpade samma samhälle, eller i varje fall dess banerförare.

Men denna kamp var helt visst också, och kanske främst, taktiskt betingad, och när Chrusjtjov under 1963 och 1964 hamnade i bakvatten så drabbade detta också de oppositionella intellektuella. Femtitalets författargeneration var för Chrusjtjov ett verktyg i hans strävan efter att befästa sin egen makt, och sin totala okänslighet för avancerade konstyttringar fick han tillfälle att lufta mer än en gång.

MEN DET KAN LIKVÄL inte råda några som helst tvivel om, att vilka Chrusjtjovs motiv än var, så kom tiden efter hans avsättning att innebära svåra motgångar för intellektuella av mindre dogmatiskt snitt; vissa åsikter som tidigare inte varit salongsfärdiga blev det nu.

Jag upphör aldrig att förvånas när jag läser, jag vet inte för vilken gång i ordningen, protokollet från mötet med Författarförbundets sekretariat i affären Solsjenitsyn i september 1967. Om man är det minsta bekant med sovjetiska beställningsförfattares själsliv (eller vad man nu ska kalla det) borde man inte rynka pannan när man läser hur en författare, av något mindre andlig resning än nobelpristagaren, frågar Solsjenitsyn varför han bara skriver om "det mörka", och deklarerar att han själv "alltid stravar efter att bara skriva om trevliga saker" — men det gör

jag, varje gång. Den sortens "argument" gjorde man upp med i början av femtitalet, och då kallades den litteraturen för "lakerovka", läckering eller försköning av verkligheten — själv har Solsjenitsyn gett den namnet kosmetika.

Politisk kritik

LÅT VARA att detta slags kritik är sållsynt naivt formulerad, men den träffar dock kärnpunkten — litteraturen får inte vara kritisk, dvs inte innehålla direkt politisk kritik. Om Solsjenitsyns förmåga att rikta en dylik kritik är man pinsamt medveten, och Alexej Surkov, som hade minst ett par fingrar med i Pasternak-affären, uttalade sig vi ett tillfälle så här:

Naturligtvis är vår läsare redan så utvecklad och härdad att ingen bok kan locka honom bort från kommunismen, men ändå är Solsjenitsyns verk farligare för oss än Pasternaks; Pasternak var en person som stod isolerad från livet, men Solsjenitsyn med sitt livliga, stridbara och uppslagsrika temperament är en idéernas man.

Den vitryske poeten Petrus Brovka spelar, nästan parodiskt, på samma strängar när han säger, att det riskabla med publiceringen av Cancerkliniken ligger i att "vi står inför en allmänt erkänd begåvning."

UNDER HELA sin gärning som redaktör för Novyj mir talade Solsjenitsyns uppbackare Alexander Tvardovskij för talangens betydelse i litteraturen; med hans påtvingade avgång i februari i år och Solsjenitsyns inre emigration går, skulle man kunna säga, det efterstalinska kulturklimatet definitivt i graven. Men under femton år hann en hel del av vikt sägas. Om det kan man läsa i Hans Björkegrens "Alexander Solsjenitsyn", som — faktiskt — är värd sitt pris, ända ut i sista femtiötningen.

Att de sovjetiska myndigheterna inte skulle se lika välvilligt på Solsjenitsyns nobelpris och Svenska Akademien som de gjort fem år tidigare, då deras egen försvarsadvokat Michail Sjolochov

relationernas intresse att utdela priset på ambassaden, eller ens ge Solsjenitsyn ett inbjudningskort för ett besök på ambassaden, att visa upp ifall han skulle bli stoppad av några KGB-män vid grinden. Han fick gärna besöka ambassaden, men bjuda in honom, det gick inte an!

Norsk kontaktman

PER EGIL HEGGE är en mycket duglig journalist, och han har dessutom den kvalifikationen att han talar ryska flytande, vilket gjorde att han kunde utveckla en rad viktiga bekantskaper, som kom att vara honom till gagn när det gällde att komma i kontakt med Solsjenitsyn. Det var nämligen, får vi veta i boken, han som fungerade som — mer eller mindre ofrivillig — kontaktman mellan ambassaden, akademien och nobelpristagaren, något som gjorde att han hela tiden visste mest av alla, men som också, givetvis, tvingade honom att anlägga munkavle.

Det arbete han lade ner på att försöka pressa litet civilkurage ur amöbaliska svenska diplomater förefaller ha varit ytterligt krävande, och kontakterna med författaren själv var heller inte lätta att sköta. Häri har boken en stor förtjänst — den visar mycket åskådligt hur svårt en moskvakorrespondents arbete är jämfört med en reporters i något västligt land.

Boken kan bitvis läsas som en detektivroman, ett triangeldrama med Solsjenitsyn, Hegge och Kungl Svenska Ambassaden som agerande, där ingenting kan sägas rent ut, där man inomhus sköter ömtålig konversation med hjälp av papperslappar därför att rummen oftast är avlyssnade och där alla viktiga samtal klaras av på promenader utomhus, där, mänskligt att döma, inga mikrofoner torde finnas.

Den begravda hunden?

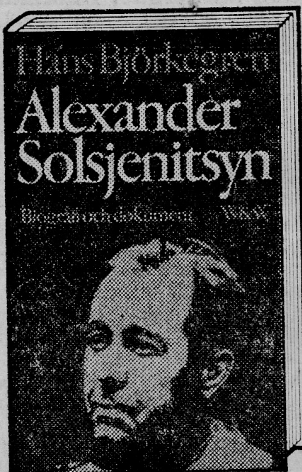
HEGGES SYFTE med boken är inte blott att redogöra för de dramatiska omständigheterna kring nobelpriset, utan också — som framgått i pressen — att ge svenska diplomater, främst då ansvarige Jarring, en känga för deras undanfallenhet inför en eventuell sovjetisk reaktion ifall man skulle ha anordnat en enkel ceremoni på ambassaden (jag betonar en enkel, ty allt vad som sagts om brakfasten med Solsjenitsyns vänner är uppenbarligen skrönor). Om detta kan man tycka vad man vill, men diplomater blir nu en gång inte diplomater på grund av visad djärvhet, och i det fallet tror jag inte svenskarna är värre än andra. Eller som Solsjenitsyn själv formulerade det i ett samtal med Hegge: "Aha, ni menar att det skulle ha sett annorlunda ut ifall normännen hade delat ut nobelpriset."

Att man vägrade att dela ut priset på ambassaden är dock i svagaste laget; att man förvägrade Solsjenitsyn en passersedel tycker jag snuddar vid gränsen för det otillständiga.

Är det manne Jarrings medlarroll som är den begravna hunden?

AB, 11. 10. 70

Ovanför allt beröm.

Inb. cirka 44:50

Wahlström & Widstrand

"I en klar och kompakt genomgång av Solsjenitsyns liv och författarskap har Björkegren lyckats sammanfatta allt väsentligt som skrivits och sagts av och om författaren. En bild av Solsjenitsyn i helfigur. För alla som anser Solsjenitsyn vara en stor författare är boken ett oundgängligt komplement till hans skönlitterära verk."

Bengt Jangfeldt AB

"Jag skulle önska att jag kunde använda den superlativa omskrivningen "en lysande bok". Det kan jag inte. Björkegren har nämligen sprängt alla superlativer. Han är bortom och ovanför alla uttryck för beröm. Boken är helt enkelt oerhörd."

Anders Harning GT

svarsadvokat Michail Sjoločov mottog priset ur konungens hand, det var väl väntat. Men det skulle dock visa sig, att kampanjen mot Solsjenitsyn i fråga om hätskhet var många grader ljummare än den som fördes mot Pasternak; den läxa^m han fick den gången är tydligen väl inlärd.

Ambassadens roll

SJÄLV SADE Solsjenitsyn inte så mycket, och åtminstone de skandinaviska tidningarna hade vettet att inte spekulera alltför mycket i hans förehavanden. Detta fastän det var en skandinavisk korrespondent, norrmannen **P e r E g i l H e g g e**, som satt inne med de korrekta informationerna; så pass korrekta att han av sovjetiska UD belönades med utresevisum några månader senare.

Om vad som egentligen skedde kan vi emellertid läsa nu, i Hegges bok "Solsjenitsyn kan inte komma" (W&W; 28:50, övers Jan-Erik Mattsson). Den svenska titeln ger dessvärre en felaktig bild av vad boken handlar om; på norska heter den "Solsjenitsyn kan ikke inviteres", och det är det saken gäller — att svenska ambassaden i Moskva inte fann det ligga i de svensk-sovjetiska